

intőlap keltétől számított öt napon belül a könyvet haladéktalanul beszoigáltatni. Ha ez az ötödik nap leteltéig meg nem történik, a könyvtárigazgatóság minden egyes visszatartott mű után ismét 1 márka bírságot ró a kölcsönzőre s annak saját költségére hozatja be a könyvtárba a künn lévő könyveket.

A használat korlátozására jó példa a Friedrich-Wilhelms-Universitát könyvtárának szabályzata, mely szerint annak anyagát csakis az egyetem tanító s tanuló személyzete, az akadémiák tagjai, egyéb főiskolák hallgatói s vizsgára készülő végzett egyetemi polgárok használhatják, de csakis a 128 olvasóra berendezett teremben, miután házon kívüli kikölcsönzés egyáltalán nincsen. Az egyetem központi könyvtárát jól egészítik ki az egyes szemináriumok speciális gyűjteményei, melyeket azonban csakis a szeminaristák használhatnak.

Kevésbé szigorú a kikölcsönzési tilalom a műegyetemi könyvtárnál, a hol rektori engedélyvel jól megokolt esetekben házon kívüli használatra is adnak egyes műveket.

De nemcsak a könyvtárak használata van ekként korlátozva, hanem a hazai gyakorlattal szemben, a kikölcsönzés teljesítése bizonyos anyagi kiadásokkal is jár. A *Königliche Bibliothek*nál például a kikölcsönzésre jogosító igazolvány kiállítási díja 50 pfennig. A térítvények ára 25 darabonkint 10 pfennig, házon kívüli kikölcsönzéseknél pedig a portón kívül, csomagolási költségek címén 5—30 pfennig illetéket kell lefizetni. A berlini kir. könyvtár más intézetek könyvanyagából is közvetít kölcsönzést, de ilyenkor minden egyes kötet után 10 pfenniggel adóztatja meg a kutatót.

A mi Berlin könyvtárügyében igazán imponáló s utánzásra méltó, az népkönyvtárainak nagy száma s valóban gazdag anyaga. Összesen huszonnyolcz népkönyvtára van Berlin városának, melyek közül tizenkettő olvasóteremmel is bír s naponta este 6-tól 9-ig van nyitva. Ezek összes anyaga jelenleg 176,000 kötetből áll s új beszerzésekre a város évi 92,180 márkát, tehát majdnem kétfelvételt, mint a mennyit nálunk az állam az egész országban évenkint felállítandó népkönyvtárakra fordít.

A tanulságos füzetet két mutató rekeszti be, melyek annak használhatóságát tetemesen fokozzák. Az egyik betűrendben sorolja fel a könyvtárak czímeit, míg a másik a szakkönyvtárak tartalma felől nyújt tájékoztatást.

— Sp. —

Léon Gruel *Manuel historique et bibliographique de l'amateur de reliures. Deuxième partie.* Paris, MDCCCXCV. Léon Gruel, Henri Leclerc. 4-r. 4, 186, 2 l., számos szöveggéppel és műmelléklettel. Ára 100 Fr.

Ez a pompás kiállítású kvart kötet, mely kiegészítő részét, második kötetét képezi szerző 1887-ben megjelent hasonló című

munkájának, betürendes lexikon formában adja azokat a sokszor aprólékos, de mindig érdekes adatokat, melyeket *Gruel* akár a saját, fényes gyűjteményébe kerülő kötésekben, akár levéltárak mélyén, vagy történeti forrásmunkákban eltemetve találta és a melyek sok tekintetben kiegészítik azt az általános képet, melyet a könyvkötés, elsősorban a francia könyvkötés fejlődéséről eddigelé alkothattunk magunknak. *Gruel* érdeklődését elsősorban nem a legnagyobb mesterek nevei kötik le ebben a kötetben, a kikről elődei már minden lehetőt felkutattak, mint inkább a másod-, vagy harmadrangú műhelyek eddigelé meglehetősen rejtett története, melynek ismerete teljesség szempontjából szintén kívánatos.

A valódi méhszorgalommal gyűjtött adatoknak talán legérdekesebb, mert eddig kevés figyelemre méltatott, csoportját azok az etikettek adják, melyek a könyvtábla belső felületére ragasztva a könyvkötőmester jó hírét és címét vannak hivatva terjeszteni. *Gruel* közel félszáz ilyen etikettet gyűjtött össze, melyek hihetetlenül változatos formában tartalmazzák az illető mesterek nevét és lakcímét. A legegyszerűbbek többé-kevésbé keskeny papírszalagok, melyekre a szöveg kézzel van írva, vagy a mi gyakoribb, álló vagy dőlt betűkkel nyomtatva, s néha szimpla vagy kettős vonalkerettel befoglalva. XVI. Lajos korában a kereteket a kort jellemző, kissé mereven görbülő virágfüzérék ékítik. Néha-néha a címek barokk *cartouche*okba foglalják; más-kor czímerképpel, emblémákkal vannak párosítva, sőt igaz, hogy ritkábban, művészi kis rézmetszetek formájában is jelentkeznek. Ez utóbbira legszebb példa *Dubuisson* XVIII. századi párisi mester rendkívül finom vignettája (70. l.), mely a könyvkötő címét egy gazdag ránczokban aláomló függönyön alkalmazza. A cím felett és alatt bájos puttók a Bourbonok királyi czímerét hordozzák, míg a függöny baloldalán előtűnő műhely-sarokban szárnyas angyalok szorgoskodnak a bekötendő könyvek körül.

Az adatok egy másik érdekes csoportját képezik a könyvkötők számadás-könyveiből, levelezéséből stb. reprodukált maradványok. Említésreméltók pl. Estienne *Anguerrand*, XVI. Lajos egyik udvari könyvkötőjének számadásai, melyekből megállapítható, hogy 1782-ben például a király részére 354 darabot kötött be, összesen 1758 livre értékben, 1783-ban pedig 343-at, 1890 livre értékben. Egy kvart kötet czímernyomású *maroquin* kötése 13 livres-be került, míg egy ugyanolyan nagyságú s diszítész borjúbőr kötés 4 livres-rel terhelte a királyi háztartás pénztárát. Ipartörténeti szempontból kiváló fontosságú egy 1689-ben *Le Gras* ügyvéd (*procoureur*) által kiállított memorandum, mely élénk világosságot vet azokra az egyenetlenségekre s zaklatásokra, melyek a könyvkötőket a könyvkereskedők testületétől elválasztó 1686-iki rendelet nyomában támadtak. Dokumentáris jelentőségre kevésbé

fontos, de ritkaságánál fogva megemlítendő még az a néhány 18-ik századi gyászjelentés, mely egyik-másik elhunyt könyvkötőmester végtisztességére hívja meg a család, vagy ipartestület nevében az érdeklődőket.

A nagyszámú, részben színes könyvnyomatban, részben pompás fénynyomatban bemutatott könyvtábla között csak kevés elsőrangú alkotás található s ezek is jobbára közismert műhelyek, közismert stílusú termékei. Valódi revelációként hat ellenben közöttük Pierre Joseph *Bisieux* empirekorabeli könyvkötőmester egy rendkívül díszes sötétkék maroquin-kötése 1792-ből (132 l. mellett), mely eddig sem tapasztalt, kedvező oldalról mutatja be e különben közepes mester ízlését és tudását.

A kötés-reprodukeziók sorába szerzőnk, talán épen a közismert formák örökös ismétlésének unalmát akarva elkerülni, nagy szeretettel iktatta be a bizarr formájú, vagy technikájú emlékeket, sőt az előbbieknél műve élén külön tanulmányt is szentelt. E tanulmányában *Gruel* a bizarr kötések három csoportját különbözteti meg: az elsőbe sorolja azokat, melyek különös alakjukkal a használó kényelmét akarják szolgálni: ezek a legritkébbak; a másodikba az olyan emlékek tartoznak, melyek már alakjukkal is bizonyos eszmét kívánnak szolgálni: ilyenek *Gruel* könyvében egy II. Henrik számára készült imádságos könyv, melynek reneszánsz ízlésű kötéstáblái a heraldikai lilium karélyai szerint vannak kiszabva, vagy a XVIII. században dühöngő szabadkőmives-láz fantasztikus alkotásai: a háromszög alakú kötések; végül a harmadik csoportba azon bizarr kötések oszthatók, melyeknek a rendestől eltérő formája semmiféle sajátos céllal nem hozható kapcsolatba; ilyenek több, csaknem köralakú könyv kötése, az oktagon szélű, a rombikus formájú kötések stb.

A rendestől anyagukban vagy díszítő technikájukban eltérő kötések közül a következőket említjük meg: egy *Letellier* Mihály czímerével préselt aranyozott bőrkötést, mely *Gruel* szerint az első eddig ismert ily anyagú kötés, melynek borítéka nem kárpitnak készült eredetileg; egy vörös maroquinbe kötött XVIII. századi almanakot, melynek tábláit szegfüggallyat, illetve három rózsabimbót ábrázoló szalmafonat ékesíti s végül egy XVI. Lajos királynak felajánlott kötetet, melynek fedő lapjai arany festésű sèvres-i porcelánból valók.

—s. —l.